

Wu Lan

Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich, Uniwersytet Gdański

Literackie przekłady i formy prezentacji twórczości Olgi Tokarczuk w Chinach

Więść z 10 października 2019 roku, iż laureatką Nagrody Nobla w dziedzinie literatury za 2018 rok została polska pisarka Olga Tokarczuk, odbiła się w Chinach szerokim echem. Po przyznaniu nagrody chińskie media rozpoczęły intensywną promocję twórczości Noblistki. Jej utwory porównywano do klasyki realizmu magicznego, nazywając je współczesną wersją *Stu lat samotności* uwielbianego w Chinach Gabriela Garcíi Marqueza, chwając jej rzadko spotykaną, niemal niewyczerpaną pomysłowość. Przywoływano także wielokrotnie słowa zawarte w oficjalnym uzasadnieniu wyróżnienia, doceniające Tokarczuk jako posiadaczkę „narracyjnej wyobraźni połączonej z encyklopedyczną pasją, która prezentuje przekraczanie granic jako formę życia” [*The Nobel Prize 2019*].

Chińscy krytycy zgodnie przyznają, iż sława Tokarczuk zasłużenie wynika z jej osiągnięć, a indywidualny sposób myślenia oraz imaginacja jawią się niczym efekt motyla, który ruchem skrzydeł zdolny jest wstrząsnąć całym wszechświatem. Twórczość Tokarczuk ma istotnie zdolność oddziaływania daleko poza obszar Polski i przynosi autorce uznanie na wszystkich kontynentach. Jej utwory nie tylko zawierają fragmenty dotyczące konkretnego, rodzimego

miejsca, lecz przede wszystkim konstruuja uniwersalny język opisu emocji zrozumiały w odmiennych kulturach. Walorem jej twórczości jest też szeroki zakres społecznego odbioru – docieranie do czytelników z różnych klas społecznych i grup środowiskowych. Przedstawienie obecności powieściopisarstwa Tokarczuk wśród przekładających jej dzieła chińskich tłumaczy, krytyków literackich, badaczy literatury i szerokiego grona odbiorców jest przedmiotem niniejszego artykułu. Zestawienie ma układ chronologiczny, co umożliwi prześledzenie dynamiki i wzrostu recepcji twórczości polskiej Noblistki w kulturze Chin. Zarazem obserwacja procesu recepcji dzieł Tokarczuk pozwoli włączyć to zjawisko w szeroki obraz obecności twórców polskiej literatury wśród czytelników w Chińskiej Republice Ludowej (ChRL).

• • •

Od 1901 roku do dziś Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury przyznano 112 laureatom, ale Olga Tokarczuk jest dopiero piętnastą kobietą – i drugą Polką – w tym gronie. Łącznie przed Tokarczuk nagrodę otrzymało czworo polskich twórców: Henryk Sienkiewicz, Władysław Reymont, Czesław Miłosz i Wisława Szymborska.

Choć znaczna część chińskich czytelników nie jest jeszcze zaznajomiona z twórczością Noblistki, to na arenie międzynarodowej cieszy się ona szacunkiem nieustępującym renomie laureata z 2017 roku – Kazuo Ishiguro. Tokarczuk należy również do grona laureatów Międzynarodowej Nagrody Bookera, którą otrzymała w roku 2018, a w Europie Wschodniej od wielu lat jej pozycja porównywalna jest z pozycją Miłosza, Szymborskiej czy Milana Kundery. Jej nazwisko wielokrotnie wymieniano w gronie potencjalnych zdobywców Nagrody Nobla.

Już w 2006 roku Wydawnictwo Literatury i Sztuki w Hunanie (Hunan Wenyi Chubanshe) wprowadziło na rynek chiński jej *Prawiek i inne czasy* (*Taigu he qita shijian*) oraz *Dom dzienny, dom nocny* (*Yewan de fangzi he baitian de fangzi*). Wymienione tytuły nie przyciągnęły jednak wówczas uwagi szerokiego grona czytelników ani chińskich autorytetów literackich. Książki Tokarczuk 10 lat później polecił redaktorowi wydawnictwa Houlang przyja-

ciel, który prowadził księgarnię z dodatkowym stoiskiem z karmą dla zwierząt. Po lekturze wskazanych książek stwierdził, iż są to dzieła, obok których żaden redaktor literatury nie mógłby przejść obojętnie, więc bez wahania podjął działania zmierzające do ich wydania. Początkowo roczna sprzedaż obydwu tytułów nie przekraczała 3 tys. egzemplarzy, a łączny wynik sprzedaży dochodził do 20 tys. egzemplarzy.

Zapotrzebowanie na książki Tokarczuk znacząco wzrosło po przyznaniu jej Nagrody Nobla w październiku 2019 roku. Autoryzowane przez wydawnictwa i drukarnie dane wskazują, że listy zamawianych książek w wielu miejscowościach Chin momentalnie zapełniły się licznymi pozycjami autorstwa Tokarczuk. Czytelnicy wręcz rzucili się na nie, pragnąc zrozumieć pisarkę i opisywany przez nią świat.

Zastępczyni redaktora naczelnego Szanghajskiego Wydawnictwa Ludowego (Shanghai Renmin Chubanshe), Yao Yingran, uważa, iż nie każdy laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury jest w stanie odnieść w Chinach sukces komercyjny. Zdradza przy tym, że do dziś dziewięć tomów utworów zebranych Petera Handkego wydano łącznie w nakładzie 150 tys. egzemplarzy. Oficjalnie dostępne dane wskazują, iż najlepiej sprzedającą się w Chinach książką zagranicznego laureata Nagrody Nobla w ostatnich latach jest *Sto lat samotności* (*Bainian gudu*) Marqueza. W okresie między przyznaniem praw wydawniczych do powieści w 2010 roku a 2018 rokiem sprzedano ponad 6,5 mln papierowych egzemplarzy tego dzieła [Peng 2019].

Przed premierą wydanego przez Houlang chińskiego przekładu kolejnej książki Tokarczuk, *Bieguni* (*Yunyou*), Shi Rujing, redaktor prowadząca książek Tokarczuk w wydawnictwie Houlang, zapewniła, iż oficyna dokłada wszelkich starań, by wprowadzić dzieła Tokarczuk do wykazu bestsellerów. Powiedziała: „[...] mamy nadzieję, że uda jej się trafić na listę najlepiej sprzedających się książek. Ciężko pracujemy, aby to się udało!” [Peng 2019]. Powieść ostatecznie ukazała się 2020 roku, w tłumaczeniu Yu Shi i spotykała się z entuzjastycznym przyjęciem, o czym świadczą choćby wysokie oceny i komentarze użytkowników portalu Douban (średnia 8,6 punktu w skali 10-punktowej) – chińskiego portalu kulturalnego,

funkcjonującego częściowo jak Goodreads czy Lubimyczytać.pl – choć dokładne wyniki sprzedaży według mojej wiedzy nie zostały udostępnione.

W 2017 roku nakładem Syczuańskiego Wydawnictwa Ludowego ukazały się reedycje *Prawieku i innych czasów* oraz *Domu dziennego, domu nocnego*, których pierwsze przekłady wydano 10 lat wcześniej. Zwłaszcza ta druga książka wzbudziła liczne dyskusje; uważa się, iż bliska jest nastrojowi oraz psychologicznym metaforom i poetyzmowi magicznego realizmu Marqueza, co w połączeniu z pięknym stylem autorki przyniosło jej akceptację i liczne pochwały. Komentowano ją także w chińskiej prasie, wspominając zdobyte przez Tokarczuk w ojczystym kraju liczne wysokie wyróżnienia. W ostatnich latach jej nazwisko wielokrotnie przewijało się także tutaj na listach potencjalnych kandydatów do tytułu laureata Nagrody Nobla w dziedzinie literatury. Jednak uważano ją przede wszystkim za zbyt młodą na ten tytuł w porównaniu z innymi zgłoszonymi twórcami. W 2018 roku, gdy trwały prace nad angielskim przekładem *Biegunów (Flights)*, wydawnictwo Houlang natychmiast rozpoczęło proces pozyskiwania praw do książki. Uzasadniając ten krok, wydawca powołał się na słowa komitetu sędziowskiego Nagrody Bookera: „nie jest to tradycyjna opowieść”, „podoba nam się ten rodzaj głosu narracyjnego, który [...] przechodzi stopniowo od zmyślnych i zabawnych żarcików do prawdziwej fali emocji” [cyt. za: Flood 2018]¹.

22 maja 2018 roku w chińskiej prasie pojawił się następujący komentarz: „[...] utwór *Bieguni* słynnej polskiej pisarki Olgi Tokarczuk został wybrany spośród sześciu nominowanych książek i nagrodzony tegoroczną Międzynarodową Nagrodą Bookera” [Zhao 2018]. Wiadomość ta, co zrozumiale, nie spotkała się z aż takim entuzjazmem jak w ojczyźnie autorki, gdzie ostatni raz sukces na podobną skalę świętowano w roku 1996 za sprawą noblistki Wisławy Szymborskiej, jednak reakcje były jednoznacznie pozytywne – wieść o Bookerze wzbudziła w Chińczykach ciekawość i głód twórczości Tokarczuk.

1 Wszystkie tłumaczenia w tekście wykonane zostały przez autorkę bezpośrednio z języka oryginału – W.L.

Komentatorzy publikujący w chińskich mediach pośród cech prozy Tokarczuk podkreślają wielość i różnorodność przenikających się form i gatunków literackich, takich jak: opowiadania, rozprawy, opowieści ludowe, podania hagiograficzne czy nawet przepisy kucharskie i notatki. Krytycy skłaniają się ku określaniu jej powieści ogólnym mianem realizmu magicznego, który w Chinach ma swoich miłośników wśród odbiorców i przedstawicieli wśród pisarzy, by wskazać choćby chińskiego noblistę Mo Yana. Wydaje się jednak, że bardziej wyrazistymi cechami języka pisarki są poetyckość i psychologiczna metafora, obecna w kreślonych przez nią obrazach osobistych losów poszczególnych jednostek. Odbija się w nich chęć badania rozległego świata z tej właśnie perspektywy, czy nawet myśl filozoficzna kontemplująca zagadnienia nieba, ziemi czy wszechświata.

Polski tytuł utworu, *Bieguni*, odnosi się do religijnej grupy staroobrzędowców kościoła prawosławnego. Był to powstały w połowie XVIII stulecia w carskiej Rosji odłam religijny, którego wyznawcy postrzegali cara jako wcielenie Antychrysta. Jedynym sposobem na ocalenie duszy, która znalazła się pod rządami wroga Chrystusa, było zerwanie wszystkich relacji społecznych, rezygnacja z bogactw materialnych i wyruszenie na wieczną tułaczkę. Autorka opisuje w *Biegunach* odmienne postacie, którymi kierują różne dążenia i z których każda jest w trakcie własnej, odrębnej podróży. Wszyscy są jednak biegunami. Czego więc poszukują i przed czym starają się uciec? Właściwie nawet sami tego nie wiedzą. Narracja powieściowa, skupiona na postaci udającego się w podróż lotniczą holenderskiego lekarza anatoma, jest ciągnącym się od XVII wieku do dziś pasmem opowieści spiętych kłamrą podróży oraz wewnętrznymi emocjonalnymi refleksjami bohatera. Oryginalny tytuł *Bieguni* zawiera więc w sobie wieloznaczność – odnosi się do wędrowców, pełnych sprzeciwu wobec życia osiadłego, i eksponuje wiecznego ducha odkrywcy. Oparty na angielskim tłumaczeniu *Flights* (też zresztą dwuznacznym, bo może sugerować zarówno lot, jak i ucieczkę) chiński roboczy tytuł *Hangban* (dosł. 'lot samolotem') pod którym książka długo funkcjonowała w mediach, byłby więc dość daleko idącym uproszczeniem i ujednoznacznieniem, w którym umyka wiele metafo-

rycznych sensów. Ostatecznie więc tłumaczka Yu zdecydowała się na tytuł *Yunyou* (dosł. ‘wędrowanie w chmurach’), nawiązujący do buddyjskiej tradycji mnichów-tułaczy, nieco pokrewnej wspomnianej koncepcji chrześcijańskiej. Na Tajwanie zaś książkę wydano jako *Yunyouzhe* (dosł. ‘wędrujący w chmurach’) w przekładzie Ye Zhijuna.

Własna psychika czy też, można by rzec, wyobraźnia lub marzenia pomagają nam w dążeniach do odmiany naszego losu. Przekonanie o potędze sfery psychicznej człowieka jest silnie obecne w twórczości Tokarczuk, co w dużej mierze przypisać należy zapewne jej psychologicznemu wykształceniu. W jednym z wywiadów autorka w taki sposób scharakteryzowała sztukę pisarską:

[...] poprzez pisanie możemy choć w małym stopniu wyrwać się z tak zwanego racjonalizmu i użyć tego sposobu, by go paradoksalnie wzmocnić. Żyjemy w nieprzerwanie pozytywnie nas zaskakującym i nieprzewidywalnym świecie. Rozumiem pisanie jako akt rozciągania. Rozciąga ono nasze doświadczenia, wykracza poza nie i buduje jeszcze szerszą świadomość. [Zhao 2018]

Bieguni Tokarczuk ukazują czytelnikom drogę wiodącą przez dowolny czas i dowolną przestrzeń. Jeśli miałyby to być podróże w jakimś celu, byłoby nim poznanie samego siebie, a zagrożeniem czyhającym na drodze byłoby całkowite zatracenie swego „ja”. Dziekan Wydziału Języków Europejskich Uniwersytetu Języków Obcych w Pekinie Zhao Gang podkreśla również, że sam język *Biegunów* współtworzy ich treść. Tę zaś cechuje według niego

płynność, mądrość i przepelniającą utwór myśl filozoficzna – autorka wyraźnie poszukuje wsparcia w filozofii i etyce. W powieści tej możemy odnaleźć polemikę z teorią ruchu Arystotelesa, echa koncepcji nieświadomości zbiorowej Junga czy też ślady fenomenologii percepcji Merleau-Ponty’ego. Tokarczuk pokazuje nam, że tym, co skłania ludzkość do nieustannej wędrówki, jest nomadyczna natura ludzka. [Zhao 2018]

Po przyznaniu Tokarczuk Nagrody Nobla we wszystkich znaczących chińskich gazetach kolejno ukazywały się artykuły krytyków literackich na temat jej dzieł. „Tym, co wewnątrznie promienieje, jesteśmy my sami, jak również świat” [Li 2018] – tymi słowami skomentowała *Dom dzienny, dom nocny* Li Yanan w „Gazecie Artystyczno-Literackiej” („Wenyibao”). Stwierdziła tu, że w tej powieści Tokarczuk położyła nacisk na poznanie ludzkiego wnętrza:

Do wnętrza człowieka wchodzię poprzez jego usta. Struktura człowieka podobna jest do domu. Są schody, przestronna sień i zawsze zbyt słabo oświetlona weranda ... Ale ja wiem, wiem, że jestem we wnętrzu człowieka. [Li 2018]

Krytycy uważają, że punkt widzenia autorki nie ogranicza się tylko do wnętrza. Sama Tokarczuk nie tyle spogląda z ukrycia, z zewnątrz, ile próbuje wyrzeć ze środka, tak jak to opisała:

[...] zapytałam Martę, jacy ludzie mogą zobaczyć ducha. Zrozumiałam to po jej wyjaśnieniu – ci, którzy w środku niczego nie mają, mogą wyglądać na zewnątrz z wnętrza, nie mają więc wtedy odbicia. Wtedy dopiero można zobaczyć ducha. [Li 2018]

Warto zauważyć, iż zwrócenie uwagi na wnętrze wynika u Tokarczuk z tego, iż jest ono odbiciem zewnątrz. Wnętrze człowieka nie odzwierciedla tylko jego samego, ale jest przede wszystkim fragmentem, światłem i cieniem świata.

W długiej historii polskiej literatury liczni polscy pisarze, tacy jak Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz czy Adam Zagajewski, za pośrednictwem literatury zwracali uwagę na losy ludzi czy krajów. Opisywali ludzkie społeczności na wielką skalę w kontekście wojny, pokoju, postępu technologicznego czy historycznych transformacji. Tokarczuk wykorzystuje natomiast szczegóły w postaci rozciągniętej dziurki na guzik w swetrze Marty czy wymownego, mglistego spojrzenia pijaka. Patrzy na pełen obraz człowieka i jego życia poprzez najdrobniejsze z błahych szczegółów, by następnie

rozszerzyć perspektywę na całą ludzkość, świat czy nawet wszechświat. Jak pojmujemy płęć? Jak pojmujemy miłość? Jak pojmujemy życie i śmierć? Jak pojmujemy czas? Jak pojmujemy planetę i cały kosmos, w którym żyjemy? W tych kwestiach nie można odwołać się do materiałów historycznych czy chłodnych danych liczbowych. Możemy skorzystać tylko z literatury, która jest w stanie pokazać, jak człowiek spogląda z wnętrza na świat zewnętrzny. Wyłącznie w ten sposób można dostrzec niedostrzegalne inaczej prawdy o świecie i czasie. W tym kontekście to, co „wielkie”, i to, co „małe”, osiąga harmonię i zjednoczenie.

Redaktor odpowiedzialna za publikację twórczości Tokarczuk, Li Can, w wywiadzie udzielonym gazecie „Wieczorny Ekspres Pekijski” („Beijing Wanbao”) po wyróżnieniu pisarki Nagrodą przekonuje, że nie istnieją bariery poznawcze, które uniemożliwiłyby chińskiemu odbiorcy zrozumienie dzieł Tokarczuk. Przyznaje, że była pozytywnie zaskoczona po ogłoszeniu werdyktu. Oczekiwała i oczekuje, że coraz więcej utworów młodej Noblistki przeniknie do świata anglojęzycznego. Z punktu widzenia zwykłego czytelnika i w jej własnym odczuciu Tokarczuk jest w rzeczy samej autorką, której sława wynika z zasłużonych osiągnięć. Wcześniej kilkakrotnie znajdowała na liście finalistów Nagrody Bookera i Międzynarodowej Nagrody Bookera, którą zresztą zdobyła za sprawą *Biegunów*, rok przed przyznaniem Nagrody Noblem, i w żadnym wypadku nie było to przypadkowe. Li Can chwali pisarkę:

[...] bogactwo wyobraźni Tokarczuk w narracji z pewnością może zaskakiwać. Może się wydawać, że jest to w pełni talent wrodzony lub swoista inspiracja zaczerpnięta z pradawnego gruntu polskiej kultury, jednak tym, co w szczególności potrafi pokonywać granice, jest obecny w jej dziełach model ludzkiego życia lub losu. To coś, co jest nieodzownie w posiadaniu wychodzących spod jej pióra postaci lub też, można by powiedzieć, pewien fantastyczny obraz egzystencji, którym je obdarowuje. Jej prace wykraczają poza nasze sformalizowane życie. [Chen 2019]

W dalszej wypowiedzi Li Can dodaje:

[...] osobiście myślę, że jej sposób patrzenia na świat i podawania czasu jest niezwykle tajemniczy i fascynujący. Wydaje się, że ma naturalnie we krwi zdolność do budowy literackich światów, co zakorzenione jest w polskiej ziemi. Z perspektywy chińskich czytelników nie jawi się to jako bariera, gdyż wystarczy przyjąć otwarte, pozbawione uprzedzeń nastawienie i wkroczyć w świat literatury Tokarczuk. Tak jak rozmyte granice jej dzieł, granice lektury również rozciągnięte zostają przez jej pióro. [Chen 2019]

Tłumaczka *Domu dziennego, domu nocnego* Yi Lijun w wywiadzie udzielonym „Wiadomościom Pengbai” („Pengbai Xinwen”) z kolei mówi o znaczeniu przeszłości w literackiej wizji Tokarczuk: „[...] styl powieści Tokarczuk wynika z pewnej nadziei odnalezienia korzeni. Bada i poszukuje swojego pochodzenia, nie będąc zadowoloną ze stanu obecnego” [Yi 2019a]. Zdaniem Yi sposób, w jaki Tokarczuk podchodzi do kwestii narodowości i historii, znacząco różni się od stanowiska takich twórców poprzedniego pokolenia, jak Miłosz czy Zagajewski. „Polacy są narodem pełnym cierpienia, lecz ona się na to nie uskarża. Zamiast tego ciężko pracuje, by ukazać przeblyski z polskiej historii” – stwierdza badaczka [Yi 2019a].

Yi Lijun sądzi, iż młode pokolenie polskich pisarzy celowo podchodzi do historii z mniejszą powagą, by nie przywdziewać już więcej czarnych szat żałobnych z powodu tragicznych kolei losu swego kraju. Jej zdaniem

traktują oni twórczość literacką jako przyjemność radującą duszę, gdyż tworząc opowieść, cieszą się sami, a także sprawiają, że odbiór przez czytelnika jest relaksujący, niewymagający energii. Stronią od wzięcia na swoje barki misji oceny tego, co było słuszne lub nie w trwającej pół wieku powojennej historii Polski. [Yi 2019a]

Wyraża też przekonanie, że w dziełach Tokarczuk marzenia są znacznie większe niż rzeczywistość. *Dom dzienny, dom nocny* jest z pewnością nietypową pozycją polskiej literatury lat 90. XX wieku.

Jest to wielowarstwowa i wielowątkowa powieść złożona z kilkudziesięciu krótkich szkiców, opowiadań czy esejów. Nic więc dziwnego, że niektórzy z polskich krytyków nazywają ją „szatą łataną pasmami wielokolorowego sukna” [Yi 2019a].

Krytyk młodego pokolenia Zong Cheng skomentował zdobycie Nagrody Nobla przez Tokarczuk następującymi słowami:

Dzieła Tokarczuk bliskie są utworom amerykańskiej poetki Elizabeth Bishop. W swojej naturze obie są poetkami, obie marzą poprzez literaturę. Tutaj suchy ład jest oceanem, odwrócona lewa ręka staje się prawą. Tutaj Niebiosą są przejrzyste i płytkie, dusze przyzywane są każdej ciemnej nocy. Z punktu widzenia Tokarczuk literatura to pewnego rodzaju zmartwychwstanie. [Zong 2019]

Po przetłumaczeniu dwóch książek Tokarczuk z języka polskiego na chiński przez Yi Lijun i wydaniu *Prawieku i innych czasów* oraz *Domu dziennego, domu nocnego* przez wydawnictwo Houlang polska autorka ponownie znalazła się w kręgu zainteresowań chińskich czytelników. Zong Cheng tak mówił o sytuacji twórczości Tokarczuk w Chinach:

W odróżnieniu jednak od gigantów literackich pokroju Miłosza czy Kundery, Tokarczuk od początku do końca była raczej samotna po przekroczeniu bram Chin, gdyż grono odbiorców jej utworów stanowili tylko zaawansowani badacze literatury. Odzwierciedla to właściwie niezręczną pozycję polskiej literatury współczesnej na arenie międzynarodowej [...] Od bardzo dawna myślano, że współczesna polska literatura nie jest wystarczająco respektowana w kręgach międzynarodowych. Sławny był Miłosz, przede wszystkim ze względu na jego poglądy polityczne, jego oskarżenia wobec dawnego Związku Radzieckiego, a nie tylko literaturę samą w sobie. W porównaniu z nim Olga Tokarczuk, pisarka o dużym uwrażliwieniu społecznym, nie jest tak radykalna. Na życie pokolenia Miłosza padał cień zimnej wojny, natomiast literacka ścieżka, którą podąża Tokarczuk, pojawiła się już po zakończeniu zimnej wojny, a wspomnienie

ZSRR i żelaznej kurtyny stały się już bliźną po latach minionych. Tokarczuk musi mierzyć się natomiast z erą globalizacji i neoliberalizmu. Polska wkroczyła w zarządzany przez Europę Zachodnią porządek kapitalistyczny w jednoczącej się Europie, pozostaje jednak zepchnięta na boczny tor epoki.

Niezręczność położenia Tokarczuk wynika z tego, że w jej utworach ważną rolę odgrywają język ojczysty i głębokie uczucia wobec ojczyzny, jednakże po zdobyciu uznania i nagród międzynarodowych nie uniknie ona włączenia w porządek literatury zachodniej części Europy. Spisuje historie o kraju ojczystym, jednak obcokrajowcy czytają ją przeważnie w języku angielskim, a nie w najlepiej oddającym piękno jej twórczości języku polskim. [Zong 2019]

W *Prawieku i innych czasach* Tokarczuk stworzyła konglomerat różnorodnych form gatunkowych, takich jak: powieść, poezja, esej, dziennik itp., budując marzycielski obraz zwyczajnego świata. Świat ten jest jednak głęboko przesiąknięty polskością. Wiele wiosek, postaci czy zwyczajów przewijających się w książce pochodzi z lokalnych opowieści ludowych. Autorka wykreowała tu pewien prawieczny mikrokosmos, typową małą polską wieś na granicy lasów, oddaloną od jakiegokolwiek większego miasta. Tokarczuk małymi pociągnięciami pisarskiego pędzla skrupulatnie maluje obraz życia i śmierci, radości i zmartwień mieszkańców Prawieku. Ludzie i drzewa, woda i ptaki – każda przebywającą w tym świecie istotą pełna jest własnych zmysłowych doświadczeń. Chcą się w nim zebrać i spocząć w pokoju, przyjmując przeznaczenie darowane im przez boginię. „Autorka w duchu naturalizmu emocjonalnie ukazuje codzienne życie polskiego ludu. Ta powieść zasługuje na miano polskich *Stu lat samotności*” – przekonuje Zong [2019]. I przywołuje opinię Yi Lijun:

Symboliczne znaczenie *Prawieku* polega na tym, iż w głębinach duszy każdego z nas mieści się pewna tajemnicza kraina, którą postrzegamy jako centrum wszechświata. W szybko zmieniającym się świecie, którego historia naznaczona jest tragediami, gdzie ogromne grupy ludzi migrują w odległe lądy, a granice

ciągle się przesuwają, ludzie często tęsknią za jakimś niezmiennym zakątkiem, jakimś domem dla duszy, który byłby spokojny i wystarczający, by obronić nas przed wszechogarniającym chaosem. Odpowiadając na pytanie dziennikarza tygodnika „Polityka”, Olga Tokarczuk stwierdziła, że napisanie tej powieści wynikało z pragnienia odnalezienia korzeni, próby odszukania źródła i pochodzenia samej siebie, aby mogła zakotwiczyć się w rzeczywistości. Jest to jeden z jej sposobów odnalezienia swojego miejsca w historycznej rzeczywistości. [Zong 2019]

Przybliżając *Dom dzienny, dom nocny*, Zong objaśnia:

Tokarczuk dalej zwraca uwagę na poczucie istoty życia. Łączy ponad sto szkiców, opowieści i esejów w jedną wielowarstwową i wielowątkową powieść. Święta, której wyrosły wąsy, mnich o niewłaściwej płci, pijak, w którego ciele zamieszkał ptak, wiejski nauczyciel będący uosobieniem wilkołaka, starsza kobieta i jej peruki, kobieta zbierająca w Internecie marzenia, kolejno po sobie wchodzą na scenę... Ta powieść nie ma struktury liniowej, nie jest też ideologicznie awangardowa. W każdym miejscu przepelnia ją niemożliwa do określenia świadomość i wewnętrzne pragnienie spokoju ludzi w targanym przez niepokoje świecie. Tokarczuk absolutnie nie robi z siebie następcy Marcela Prousta czy Virginii Woolf, lecz w jej technice pisania głęboko zakorzeniona jest esencja strumienia świadomości. Zwraca uwagę nie na powierzchnię rzeczywistości, lecz na rzeczywistość duchową. Powieść ta jest napisaną przez nią pieśnią kojącą dusze samotnych. [...] Porównując ją ze wschodnioeuropejskimi pisarzami poprzedniego pokolenia, Miłoszem i Kunderą, twórczość Tokarczuk jest bardziej „introwertyczna”, indywidualna. Jej literatura bardzo rzadko jasno sprzeciwia się wobec czegoś, utrzymując bardzo bezpieczny dystans od polityki. Ukazuje to kolektywną transformację jaka zaszła w polskich pisarzach reprezentujących pokolenie tworzące po zakończeniu zimnej wojny. [Zong 2019]

Wyjaśniając złożoność polskiej historii, autor dopowiada:

Polska była niegdyś europejskim mocarstwem, ciągnącymi się kilometrami połaciami żyznych ziem, na których miliony żyły w dostatku, lecz położenie w samym sercu Europy było zarówno powodem do chwały, jak i przyczynkiem ostatecznej zguby. [Zong 2019]

W latach 1733-1735 Rosja i Austria toczyły wojnę o Polskę z Francją, Hiszpanią i Sycylią, okupując przy tym część polskich ziem. Między 1772 a 1795 rokiem Imperium Rosyjskie, Królestwo Prus i Cesarstwo Austriackie podzieliły między siebie polskie terytorium, doprowadzając do pierwszego w historii zniszczenia państwa w ten sposób i zapoczątkowując trwającą 123 lata nieobecność Polski na mapach Europy. Stan ten trwał do rozpoczęcia I wojny światowej i upadku carskiej Rosji, kiedy to, przed powstaniem Związku Radzieckiego, ruiny imperium carów zawarły z Niemcami i Austriakami traktat dotyczący podziału Polski, przyznający ludowi polskiemu „niezaprzeczalne prawa do niepodległości i zjednoczenia” [Zong 2019].

Komentując walory artystyczne dzieł Tokarczuk, Zong zwraca uwagę:

Jeśli chodzi o sztukę pisania, Tokarczuk jest w pełni świadomą mistrzynią gatunków. Lubi przeprowadzać nowatorskie eksperymenty. W porównaniu z dziełami Sienkiewicza i Reymonta, dwóch wielkich postaci dawnej polskiej literatury, dzieła Tokarczuk są bardziej marzycielskie, zwracają też większą uwagę na „realizm ducha.” [Zong 2019]

W rozmowie z „Wiadomościami Pekieńskimi” Yi Lijun także podejmuje ten wątek:

Pisarstwo realistyczne nie wystarcza do opisanego tego świata, ponieważ za wszystkimi jego doświadczeniami nieodzownie stoi coś jeszcze. Są to emocjonalne, intuicyjne, zadziwiające i fantastyczne zbiegi okoliczności, dziwne sytuacje i nasze wyobrażenia. Poprzez sztukę pisarską możemy choć trochę wyrwać się z tak zwanego racjonalizmu, a także wzmocnić go, odwracając ten proces. [Yi 2019c]

Tokarczuk postrzega pisarstwo jako „pewne rozciąganie naszego doświadczenia, wykraczające poza nie i budujące jeszcze szerszą świadomość” [Yi 2019c].

Profesor Uniwersytetu Nankińskiego Jing Kaixuan z kolei w swojej interpretacji eksponuje problematykę gatunkową:

Nagroda Nobla została przyznana Tokarczuk, aby uhonoroować innowacje, jakie przyniosła powieści jako gatunkowi literackiemu. Twórcy powieści od dawna mierzyli się z problemem, jak się pisze powieści. Stan ten trwał w szczególności od XX w., gdyż giganci literatury, jak Balzac, Dostojewski czy Tolstoj, w pełni wykorzystali już potencjał powieści. Jak napisać powieść stało się więc bardzo poważnym pytaniem torturującym kolejnych pisarzy [...].

Z tego właśnie względu powstał modernizm, wyłonili się Joyce, Kafka, Woolf. Miały miejsce wielorakie groteskowe eksperymenty literackie, w których kluczem do udzielenia odpowiedzi na pytanie, jak napisać powieść, była nie sama historia, ale to, jak jest przedstawiana. Rodzajów opowieści może być nawet mniej niż setka, ale sposobów na ich przedstawienie jest nieskończenie wiele².

Jing Kaixuan zauważa, że wyzwania stawiane przed powieścią zmieniły się po wkroczeniu w epokę Internetu. Tokarczuk, jako powieściopisarka tej generacji, mierzy się nie tylko z tematyką tożsamości i doświadczenia historycznego, o którym wiele powiedzieli już twórcy poprzednich pokoleń, lecz także z pochłaniającym wszystko Internetem i podążającymi za nim falami fragmentaryzacji, spłylenia i uproszczenia wszystkiego. Rzeczy skomplikowane zredukowano do rozmiarów etykiety. Postrzega się je emocjonalnie, a każdy nieznamy stał się krytykiem doszukującym się najmniej-nych nawet niedoskonałości.

Stojąc na brzegu obmywanym przez wody rzeki, w jaki sposób autor powinien odpowiedzieć? Tokarczuk wybrała dostoso-

2 Komentarz na prywatnym profilu Jing Kaixuana na platformie WeChat z 24 października 2019.

wanie się do epoki. Jej powieści nie są długie ani trudne do zrozumienia. Są to rozbite i poskładane na nowo mieszanki powieści, wierszy, dzienników, esejów, ballad i innych gatunków literackich³.

Znany redaktor, poeta i pisarz publikujący pod pseudonimem Wadang zwraca dodatkowo uwagę na aspekt antropologiczny dzieł polskiej autorki:

Tokarczuk opisuje w literaturze swoją utopię. Jest to kraina przepelniona ludową atmosferą własnej ojczyzny. Jej mity łączą się z lokalnymi polskimi poematami historycznymi, podaniami ustnymi i wszelkiego rodzaju ludowymi opowieściami. Zwraca uwagę nie na arystokrację, ale na skrytego na kartach książek historycznych zwykłego człowieka, na te żyjące tuż przy nas dusze, które wraz z nami biorą udział w tworzeniu historii. Pisarka opisuje Boga, rozprawia o wieczności, sprzeciwia się wojnie. Buduje to wszystko, opierając się na zwyczajnych obrazach, dzięki czemu jej teksty wydają się ludziom bliskie, nie są aroganckim kazaniem intelektualnej elity⁴.

Wadang podkreśla także filozoficzny wymiar dzieł Tokarczuk:

Wróćmy do *Prawieku i innych czasów*. Możemy dostrzec, iż autorka prezentuje w tym utworze swoistą sztukę dialektyczną. To wszystko, co uznawaliśmy za istniejące, zmienia się w powieści w coś zupełnie innego. Tokarczuk uspokaja czytelnika, sprawia, że w inny sposób zaczyna rozmyślać nad ziemią pod jego stopami i gwiazdzistą przestrzenią nad głową. W wymiarze tej mglistej fantazji wszystko jest odwrócone, przekręcone. Jedna z polskich wiosek w ruinie staje się centrum wszechświata, prowadzący spokojne życie ludzie spadają w wyrwę na styku epok. W tamtym miejscu kto przynajmniej raz zobaczył świat,

3 Komentarz na prywatnym profilu Jing Kaixuana na platformie WeChat z 24 października 2019.

4 Komentarz na prywatnym profilu Wadanga na platformie WeChat z 2 listopada 2019.

ten odczuł przesywający ból własnych kajdan, a tamtejsi ludzie są więźniami czasu. Tokarczuk stworzyła własny świat literacki. Może po nim swobodnie wędrować, może wcielić się w rolę poszukiwacza korzeni. Otworzyła wspólną drogę przeszłości i teraźniejszości. Sprawiała, że świat marzeń i rzeczywistości stały się jednym. To, co fantastyczne, jednocześnie prawdziwie istnieje. Możemy w tym utworze odnaleźć jej odpowiedzi na pytania, nie martwiąc się przy tym o ich zawilość i niezrozumiałość⁵.

Tak jak powiedziała to Yi Lijun, chińska tłumaczka niniejszej książki:

Tokarczuk stworzyła swoiste przekonanie [...] Dzieło literackie może być łatwe do zrozumienia, a zarazem głębokie. Może być proste, lecz zawierać w sobie idee filozoficzne. Może mieć znaczącą wymowę, nie przytłaczając przy tym. [Yi 2019c]

Według Yi twórczość Tokarczuk

jest połączeniem magicznego realizmu z dodatkiem szkoły absurdu, [ponieważ – W.L.] Tokarczuk lubi w swoich utworach badać miejsce człowieka we wszechświecie, badać ludzkie życie, badać istotne problemy filozoficzne. Przykładowo *Prawiek w Prawieku i innych czasach* stanowi centrum wszechświata. Jej styl jest bardzo swobodny, przejrzysty i zupełnie inny od stylu dawnych pokoleń. Dawniej zdania były długie, przymiotniki liczne, podczas gdy w utworach Tokarczuk nie znajdzie się ich zbyt wiele. Powieści przeszłości kładły duży nacisk na historię, miały sekwencję kolejno po sobie następujących wydarzeń, przywiązywały dużą wagę do przedstawienia postaci. Jednakże u Tokarczuk jest inaczej. Magiczny realizm w połączeniu z dodatkiem szkoły absurdu i jeszcze kolejną nutą realizmu razem tworzą właśnie Olę Tokarczuk. [Yi 2019c]

5 Komentarz na prywatnym profilu Wadanga na platformie WeChat z 1 grudnia 2019.

W notatkach tłumaczki znajdujemy także następujące myśli, stanowiące komentarz do całego dorobku Noblistki:

Olga Tokarczuk w swoich utworach wykorzystuje zmyślnie dopasowany styl pisania w języku polskim, który wydaje się trwającym przez tysiąclecia odbiciem mitów, rzeczywistości i historii. Świetnie udaje jej się połączyć rzeczy, wydawałoby się, stojące ze sobą w sprzeczności. Łączy prostotę z dalekowzroczną rozważą, dziecięcą naiwność z bajkową zaciętością. Prawdziwe życie zespała z podaniami ludowymi, poematami historycznymi czy mitami i legendami. Można powiedzieć, iż jej ulubioną techniką ekspozycji jest połączenie tego, co realne, magiczne, a nawet dziwne w jedno, co sprawia, że jej tekst prawdziwie i fantastycznie odzwierciedla pewien konkretny tajemniczy świat w miniaturze. Spod jej pióra wychodzą różne zwyczajne obiekty z życia codziennego, w którym jednak tkwi pewien mistyczny charakter. Stworzyła swoiste przekonanie, że dzieło literackie może być łatwe do zrozumienia, a zarazem głębokie. Może być proste, lecz zawierać w sobie idee filozoficzne. Może mieć znaczącą wymowę, nie przytłaczając przy tym. Codzienne życie zyskuje w jej powieściach rzadko spotykaną istotę, przepęlnia je wewnętrzne skomplikowanie, zażarte konflikty i sprzeczności, a także skłaniająca do myślenia dramatyczność zmian i niepokojów.

Tokarczuk świetnie radzi sobie z wykorzystaniem zewnętrznej powłoki jako metafory czegoś nieistotnego. Wiekopomne sprawy opisuje w sposób łagodny, odnajdując to, co istotne, w zwyczajnym. Można też powiedzieć, że jest doskonała w pokazywaniu tego, co skryte i wyjątkowe, w codzienności. Jeśli chodzi o ten aspekt, Tokarczuk w odmienny sposób osiąga ten sam efekt co polska poetka i laureatka Nagrody Nobla Wisława Szymborska. W jej powieściach można odszukać charakterystyczną dla Szymborskiej nadzwyczajną zaskakującą siłę, wyjątkowy sposób patrzenia na świat i związaną z nim wysoką wrażliwość... Bardzo ważnym elementem literatury Tokarczuk jest poszukiwanie korzeni. Ucieleśnienie woli odnalezienia ich ukryte jest w informacjach historycznych zawartych w jej utworach. Duchowym domem Tokarczuk jest Śląsk. Daleko

jej od bycia w centrum światowego zgiełku. Mieszka na wsi nieopodal Nowej Rudy, ciesząc się bliskością okolicznej przyrody. Wykonuje lubianą przez siebie pracę, prowadząc życie na sposób pół ludzki, pół boski. Poszukiwanie korzeni w tym miejscu stało się węzłem, którego rozwiązanie na zawsze pozostanie w centrum jej zainteresowania.

Autorka usilnie stara się pokazać, że świat nie jest bynajmniej jednolitą czarną plamą. Świat ma dwie twarze – wobec nas jest zarówno domem dziennym, jak i nocnym. Czas, płynąc jak wody rzeki, zmienia wszystko poza tęsknotą. Zmieniają się ludzie, rzeczy, społeczeństwa. Nie zmienia się tylko niemożliwa do porzucenia nostalgia. Intensywna tęsknota za domem jest czymś wspólnym dla Polaków i Niemców. Wspomnienia pozostawione na wschodzie okazały się w Polakach silniejsze niż ciekawość wszystkiego nowego, co zastali na zachodzie, jakoby często upajały Polaków wizją tych rozległych przestrzeni. Podobnie jak w przypadku niemieckich turystów na Śląsku, który także jest ich miejscem narodzin i dorastania. Zaczęli powracać na te tereny jeden po drugim po upływie połowy wieku, aby zobaczyć postawione własnymi rękoma budynki, aby odnaleźć marzenia własnego dzieciństwa.

Tokarczuk zawsze uważała, iż do literatury należy podchodzić rozważnie. Ta rozważa powinna być jednym z podstawowych celów twórczości literackiej. Jeśli traktować *Prawiek i inne czasy* jako swoistą prognozę rozważnego kroku literackiego przemierzającego czas i przestrzeń, w takim razie *Dom dzienny, dom nocny* jest wybitnym i nietuzinkowym przypadkiem wprowadzenia tej prognozy w życie⁶.

16 października 2019 roku „Światowa Gazeta Medyczna” („Huanqiu Yibao”) opublikowała tekst zatytułowany *Nowa laureatka Nagrody Nobla. Psycholog przekracza granice marzeń i zostaje pisarzem*. Napisano w nim:

6 Wypowiedź Li Yijun opublikowana 18 października 2019 roku w „Pekińskim Ekspresie Wieczornym” („Beijing Wanbao”), zatytułowana *Chce się uporać z korzeniami narodu polskiego (Ta yao chuli Bolan minzu de gen)*, obecnie niedostępna w Internecie. Skrót można znaleźć np. na stronie Chinawriter [2021].

Połączenie Nagrody Nobla w dziedzinie literatury z zawodem lekarza może być dość niejasne. Olga Tokarczuk była początkowo psychologiem, kiedy odkryła, że wszędzie istnieją niespisane jeszcze historie. Zaczęła więc wyciągać esencję z komunikacji z ludźmi i na bazie ich istnień tworzyć niewyobrażalne opowieści. [...] Doświadczenie pozyskane poprzez naukę psychologii znacząco wpłynęło na styl twórczości Tokarczuk. W swoich utworach zwykle bada indywidualny świat marzeń bądź grupową podświadomość, zwyczajowo tworząc kompletne powieści z niepowiązanych początkowo historii. [...] Dotychczasowe sukcesy autorki nie wynikają bynajmniej z rozdmuchanych opinii krytyków ani szczęśliwych zbiegów okoliczności. Są natomiast rezultatem całokształtu wpływu kultury na prace pisarki, a także regularnej i usystematyzowanej edukacji psychologicznej oraz ogromu doświadczeń życiowych Tokarczuk. Wszystko to dało solidne podwaliny pod jej twórczość, które sama pisarka mocno rozwinęła. [*Nowa laureatka Nagrody Nobla 2019*]

W „Wiadomościach Pekińskich” 12 października 2019 roku pojawił się artykuł zatytułowany *Tokarczuk – o tworzeniu wspólnego nieba nad rzeczywistością i marzeniami*. Twórczość Noblistki skomentowano tam w następujący sposób:

Być może czas naprawdę może zmieniać wszystko, wykorzystując swoją paradoksalną właściwość szybkiego upływu w wieczności. Rodacy Olgi Tokarczuk, Czesław Miłosz i Wisława Szymborska, zostali laureatami Nagrody Nobla odpowiednio w 1980 i 1996 roku. Różnice w poruszanych przez nich tematach, stylu czy języku należy przypisywać czasowi i zmieniającej się wraz z jego upływem polskiej rzeczywistości. [...] Innym polskim kandydatem do zdobycia Nagrody Nobla jest współczesny poeta Adam Zagajewski urodzony w bardzo charakterystycznym 1945 roku. „Nie minęły cztery miesiące od jego narodzin, kiedy w związku z kolejnym podziałem ziem jego kraju został zabrany do nowego miasta, które niedawno znajdowało się w rękach obcego państwa”. Doświadczenia młodego życia

sprawiły, że od już od dzieciństwa odczuwał brak domu, do którego mógłby powrócić. Później, kiedy „z przyczyn osobistych udał się na wygnanie do Paryża”, jego wygnanie również miało zupełnie inny charakter niż przymusowe opuszczenie kraju przez jego duchowego mentora Czesława Miłosza. Rzuca to światło na tematykę i ton jego poezji. Przechodząc do jeszcze młodszego pokolenia reprezentowanego przez Tokarczuk (urodzoną w 1962 roku), zmiany rzeczywistości i ich wpływ są jeszcze bardziej widoczne. [Zhang 2019]

Merytoryczną analizę literackiego warsztatu Noblistki przedstawiono także na łamach „Spotkań z Dobrą Poezją” („Yujian Hao Shige”). Tłumacz przemowy noblowskiej Tokarczuk, poeta i krytyk Wang Jianzhao pisał:

Pierwsza fraza Biblii brzmi: *Na początku było Słowo (...)*; to zdanie świadczy, iż to właśnie istnienie słowa dało światu wspaniały początek. Olga Tokarczuk wyraźnie zgodziła się z tym poglądem, a w swoim noblowskim przemówieniu jasno powiedziała, iż *Świat stworzony jest ze słów*. Można rzec, że sposób, w jaki ludzie postrzegają i odbierają otaczający ich świat, zależy od ich umiejętności opanowania języka. Dzięki przeobrażeniom języka ludzie „wyszli z cienia” nicości ku jaśniejszej egzystencji. Jednak słowo nie zawsze okazuje się absolutną prawdą; słowo to mieszanina dobra i zła, niosąca ze sobą niezliczoną ilość kłamstw i prawdy. Dzieło Tokarczuk opisuje wszechobecność słów, a dzięki użyciu kontrastów i przeciwieństw, słowa są w stanie wyrazić wszelakie emocje. Sposób prowadzenia narracji w każdej z części wiersza wprowadza [czytelnika – W.L.] w atmosferę realizmu i równocześnie fantazji, w której możemy dostrzec płataninę kłamstw i prawdy, konfrontacje emocji z rozumem, odległość między uczuciem a rzeczywistością oraz wybór pomiędzy pamięcią a zapomnieniem. Oczywiście możemy myśleć o tym jako o określonych preferencjach twórczych poety, co wskazuje na pewien trend w prowadzeniu narracji przyszłych dzieł autorki. Autorka dyskretnie zawarła w dziele kilka historii,

jednocześnie zezwalając czytelnikowi na własny sposób bawienia się opowieścią oraz rozumienie jej, a jeśli chodzi o sposób narracji, zależy ona od zainteresowań oraz przygotowania czytelnika. [Wang 2019]

Centrum Badań nad Językiem Polskim PUJO wraz z Wydziałem Kultury Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Pekinie wspólnie zorganizowały 25 października 2019 roku seminarium naukowe *Polska kultura w oczach Chińczyków*. Spotkanie było okazją do uczczenia 70. rocznicy nawiązania oficjalnych kontaktów polsko-chińskich i 65. rocznicy powołania i inauguracji polonistyki na PUJO. Seminarium w sposób kompleksowy przedstawiło oblicze i aktywność polskiej kultury. Wicedyrektor Yan Guohua odwołał się w swojej przemowie do znacznej odległości dzielącej Polskę i Chiny, która jednak nie stanowi przeszkody w stabilnym rozwoju zażyłej przyjaźni i obustronnych kontaktów. Polska również jest potęgą kulturalną. Może poszczycić się pięcioma pisarzami, którzy w przeszłości zdobyli Nagrodę Nobla. Akademia Szwedzka opublikowała niedawno wyniki zmagania o Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury za 2018 rok, której laureatką okazała się polska pisarka Olga Tokarczuk. Werdykt ten spowodował nagły wzrost zainteresowania polską literaturą i kulturą, zwłaszcza w chińskich kręgach naukowych. W czasie spotkania można było także zwiedzić *Wystawę osiągnięć naukowych Centrum Badań nad Językiem Polskim Pekińskiego Uniwersytetu Języków Obcych*. Wystawa ta prezentowała słynne dzieła i tłumaczenia specjalistów w zakresie języka polskiego z ostatnich lat. Wśród nich znalazły się *Prawiek i inne czasy* oraz *Dom dzienny, dom nocny*.

Na początku 2020 roku Gao Xing – poeta, naczelny redaktor „Literatury Światowej” – napisał, rozważając pierwszy roboczy tytuł jednej z kolumn w numerze 1 „Huacheng Yijie” z 2020 roku, że na ustach ludzi wciąż pojawiają się nazwiska dwojga laureatów Nagrody Nobla, z których wspomniana Tokarczuk jest odbierana jako bardziej interesująca ze względu na to, iż jest mało znana. Pomyślał więc, że po prostu poprosi o fragment opowiadania Tokarczuk, który powinien spełnić oczekiwania czytelników. Dlatego też umieszczono w tym numerze jej nowelę w przekładzie na

chiński wykonanym przez Mao Yinhui oraz Liang Xiaocong wraz z interpretacją. Według Gao

Olga Tokarczuk to autorka, która potrafi połączyć folklor, mitologię, przypowieści oraz inne istotne elementy swoich dzieł w jednolitą całość. Zagłębia się w psychologię swoich bohaterów, zawsze zwraca uwagę na historyczne losy Polski oraz prawdziwe oblicza życia. Jej opowiadania są lekkie, o wartkiej akcji, pełne ukrytych znaczeń, pełne wyobraźni i nieprzewidywalne. Tokarczuk z łatwością łączy rzeczywistość ze światem nierzeczywistym, metafizykę z przyziemnością, jaźń z rozdzieleniem jaźni, dzięki czemu jej dzieła zyskują niesamowicie bogate znaczenie.

W październiku 2019 roku Szwedzka Akademia ogłosiła, iż przyznała Oldze Tokarczuk Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury za 2018 rok. To sprawiło, że polska autorka zyskała światowy rozgłos, a blaski fleszy skierowały się w jej stronę.

Krótkie opowiadanie o tytułowej Tancerce jest nieco zgorzkniałe i ponure, jednocześnie subtelne, wzruszające. Beznamiętny charakter opowiadania zaraża i udziela się duszom i sercom czytelników – freski przedstawiające widownię, pisanie listów do ojca czy inne zaprezentowane oblicza samotności oraz aspekty psychologiczne sprawiają, iż zapada głęboko w pamięć. Bez wątplenia *Tancerka* przedstawia przystępną, lecz o głębokim przesłaniu historię. [Gao 2020]

W 2020 roku Wydawnictwo Literatury i Sztuki Prowincji Zhejiang (Zhejiang Wenyi Chubanshe) zorganizowało wydarzenie, którego punktem głównym była dyskusja nad nową książką Tokarczuk zatytułowaną *Prowadź swój pług przez kości umarłych*. Wzięli w niej udział Xu Zhiqiang, profesor i kierownik Instytutu Literatury Porównawczej i Światowej, Yu Shi, tłumaczka literatury i pisarka, a także Li Can, redaktorka prowadząca serii książek Tokarczuk.

Xu Zhiqiang zauważył, że *Prowadź swój pług przez kości umarłych* kontrastuje z dotychczasowym stylem narracji Tokarczuk. Nie opowiada już historii we fragmentach, a pod skorupą „zemsty zwierząt” analizuje i bada źródło życia, a także związek człowieka

z naturą. Opisane relacje zawierają w sobie problemy natury filozoficznej.

Następnie tłumacz podzielił się refleksjami na temat tła i motywacji, którą kierowała się Tokarczuk, przystępując do pisania *Prowadź swój pług przez kości umarłych*. Autorka jest aktywistką działającą na rzecz środowiska i ekologii, angażuje się w walkę o prawa zwierząt. Jej prace opierają się na jej własnym doświadczeniu. Xu Zhiqiang powiedział, że elementem, który najbardziej przyciąga uwagę, jest wściekłość Janiny, protagonistki i starszej kobiety.

W dwóch zbiorach opowiadań Tokarczuk, zatytułowanych *Opowieści bizarne* i *Szafa*, odnajdujemy kolejne cenne spostrzeżenia i fascynujące wątki narracyjne. *Opowieści bizarne* przedstawiają historię dwóch dziewczynek, które decydują się przemienić w wilczyce, a także opowieść o „zielonych dzieciach”, które przetrwały dzięki rozważaniom nad wojną i kąpią się w blasku księżyca. W *Szafie* możemy zaobserwować zniszczenie i odbudowę świata, którego losy spoczywają w rękach programistów.

W rozmowie z Yu Shi profesor Xu Zhigang wspomniął także o kontekście niektórych motywów z historii literatury światowej, które powracają w dziełach Tokarczuk.

Każda z jej historii to połączenie współczesnej, nowej technologii ze starożytnymi mitami. Księga Rodzaju, przemiana, ludzka anatomia. Wszystko to jest napisane w bardzo interesujący sposób. W momentach, które uważamy za niemożliwe bądź też całkowicie zwyczajne, Tokarczuk pisze o swoich przemysłeniach dotyczących różnych możliwości, znajdziemy tam dużo dramatycznego napięcia. [Xu, Yu 2020]

Zdaniem Xu Zhiqianga

najwspanialsze w twórczości Tokarczuk jest to, że wprowadziła do literatury nową dziedzinę, która w niej nie występowała, a jest wysoce zaawansowana. Na dodatek uważam, że zakończenia w powieściach Tokarczuk są bardzo subtelne. Weźmy np. *Górę Halloween* w *Opowiadaniach bizarnych*. Jeżeli spojrzeć

na nią pod kątem struktury, to właśnie ta powieść jest „transformacją środka”. Nie było wiadomo, co się dzieje, aż do ukończenia lektury ostatniego akapitu. Sam nie miałem pojęcia, co się tam dzieje, póki nie przeczytałem ostatniego zdania. Dzieci w tym utworze to tak naprawdę sklonowani święci z historii świata, którzy przechodzą z pokolenia na pokolenie. Właśnie to uświadomiłem sobie, czytając ostatni akapit. To zdziwienie, jakie przeżyłem, jest dla mnie niezapomnianym doświadczeniem. [Xu, Yu 2020]

Podczas lektury tych bogatych, niezwykłych i obejmujących wiele dziedzin życia powieści Tokarczuk możemy doznać swoistego oświecenia na temat naszego obecnego życia, jego źródła i przyszości gatunku ludzkiego. Refleksje Tokarczuk, choć osadzone w lokalnym polskim krajobrazie, mają charakter uniwersalny i przemawiają do czytelników z obszarów nawet tak odległych kulturowo jak Chiny, o czym świadczy intensywna i coraz dojrzalsza recepcja jej twórczości, której zarys, w porządku chronologicznym, starałam się tutaj przedstawić. Na koniec pozostaje wyrazić nadzieję, że wiele jeszcze dzieł Noblistki zostanie przetłumaczonych bezpośrednio z języka polskiego i wydanych w języku chińskim, dzięki czemu jeszcze większa rzesza chińskich czytelników będzie mogła lepiej zrozumieć jej literacki przekaz. Na to wszystko jednak potrzeba czasu.

Bibliografia

- Chen Mengxi (2019), *Bianji yanzhong de Handeke yu Toka'erqiuke* [Handke i Tokarczuk oczyma redaktorów], „Beijing Wanbao” [„Pekiński Ekspres Wieczorny”], 18 października, [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/p5dsbtky>.
- Chinawriter (2021), [dostęp: 30 czerwca 2021], <https://tinyurl.com/3hsj2suv>.
- Flood Alison (2018), *Olga Tokarczuk's 'extraordinary' Flights wins Man Booker International prize*, „The Guardian”, 22 maja, [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/aecdk6ft>.
- Gao Xing (2020), *Gushi beihou, huo yichu de yiyi – qiantan Tuoka'erqiuke*, [*W tle historii albo o nadmiarze znaczenia. Przyczynek do dyskusji o Oldze Tokarczuk*], „Waiguo Wenxue Dongtai Yanjiu” [„Badania

- nad Trendami Literatury Zagranicznej”], nr 2, [pierwodruk], [dostęp: 1 maja 2021], <https://tinyurl.com/vm5vbx3v>, [wydanie internetowe].
- Li Yinan (2018), *Ao'erjia Toka'erqiuke shenmi shensui de wenxue liyouzhe*, [Olga Tokarczuk – mistyczna podróżniczka literacka], „Wenyibao” [„Gazeta Artystyczno-Literacka”], 11 czerwca, [pierwodruk], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/3hcdwd2e>, [wydanie internetowe].
- Nowa laureatka Nagrody Nobla... [Xinjin Nuobei'erjiang dezhu Tuoka'erqiuke: xinli yisheng kuajie „zaomeng” chengwei wenxuejia]* (2019), „Huanqiu Yixue” [„Światowa Gazeta Medyczna”], 16 października, [dostęp: 29 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/j6tv7dm9>.
- Peng Dawei (2019), *Zhongguo chubanyezhe de Nuobei'er Wenxuejiang „shengyijing”* [„Biznesowa intuicja” noblowska chińskich wydawców], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/52h4acyc>.
- The Nobel Prize* (2019), [dostęp: 20 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/454uzsn8>.
- Wang Jianzhao (2019), *Shangxi* [Analiza (wykładu noblowskiego Olgi Tokarczuk)], „Yujian Hao Shige” [„Spotkanie z Dobrą Poezją”], nr 428, [dostęp: 1 maja 2021], <https://tinyurl.com/ywmanbpv>.
- Xu Zhiqiang, Yu Shi (2020), *Tuoka'erqiuke de „xingqun xiezu” yu shidai jingguan*, [„Gwiezdne” pisanie Tokarczuk a krajobraz czasów], [dostęp: 29 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/4chcznbw>.
- Yi Lijun (2019a), *Bolanyu fanyujia Yi Lijun tan Tuoka'erqiuke: Tianmaxingkong, gulingjingguai* [Tłumaczka literatury polskiej Yi Li Jun mówi o Tokarczuk: Nieskrępowany styl, niesamowita bystrość], „Pengbai Xinwen” [„Wiadomości Pengbai”], 12 października, [pierwodruk], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/dupvbpzh>, [wydanie internetowe].
- Yi Lijun (2019b), *Fanyujia Yi Lijun: Mo Yan de shuiping bi Tuoka'erqiuke cha yuan le* [Tłumaczka Yi Li Jun: Mo Yan jest daleko w tyle za Tokarczuk], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/fr8pzn2d>.
- Yi Lijun (2019c), *Tuoka'erqiuke bu shuyu renhe paibie*, [Tokarczuk nie należy do żadnej frakcji], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://cutt.ly/mmmDJeJF>.
- Zhang Jin (2019), *Tuoka'erqiuke: yi xianshi yu mengjing pincou tiankong* [„Tokarczuk: O szukaniu wspólnego nieba nad marzeniami i rzeczywistością”], [dostęp: 3 maja 2021], <https://tinyurl.com/t6z4tz4k>.

- Zhao Gang (2018), *Bolan nüzuojia Ao'erjia Tuoka'erqiuke he tade „Yunyoupai”* [Polska pisarka Olga Tokarczuk i jej „Bieguni”], [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/wk558adw>.
- Zong Cheng (2019), *Nuobei'er Wenxuejiang dezhu Tuoka'erqiuke: ta xiexiale Bolande „Bai nian gudu”* [Laureatka Literackiej Nagrody Nobla Olga Tokarczuk: Napisała polskie „Sto lat samotności”], „Pengbai Xinwen” [„Wiadomości Pengbai”], 10 października, [dostęp: 21 kwietnia 2021], <https://tinyurl.com/y68e34vx>.

Wu Lan

Literary Translations and Forms of Presenting Olga Tokarczuk's Works in China

The article chronologically reconstructs the process of reception of Olga Tokarczuk's prose in China with particular focus on the period after she received the Nobel Prize for Literature. The author invokes utterances of the translators, publishers and critics to demonstrate how Tokarczuk's works fare on the Chinese book market in terms of marketing, in the context of sales results and their presence online, which elements of her writings are closest to the Chinese readers and why, what global literary and cultural discourses her work is assigned to and what challenges the Chinese translators are faced with when translating her prose.

Keywords: Olga Tokarczuk; Nobel Prize for literature; reception of Polish literature in China; Chinese publishing market; translation of Polish literature into Chinese.

Wu Lan – ur. w 1956 roku w Pekinie, tłumaczka literatury polskiej, popularyzatorka kultury polskiej w Chinach i kultury chińskiej w Polsce. Z Polską związana mocniej od lat 80., kiedy odbywała staż językowy w Katedrze Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (1985–1987). Studia doktoranckie odbyła w Katedrze Polonistyki na Pekinśkim Uniwersytecie Języków Obcych (1999–2004), a rozprawę doktorską *Sumienie narodu polskiego – o twórczości prozatorskiej Stefana Żeromskiego* (2004) napisała pod kierunkiem znanej polonistki i tłumaczki prof. Yi Lijun. Przygoda Wu Lan z literaturą polską zaczęła się od przekładów literatury dla dzieci na język chiński. Z czasem została tłumaczem dialogów w polskich filmach i serialach telewizyjnych sprowadzanych do Chin, jak np. *Wierna rzeka, Przedwiośnie, Pan Tadeusz czy Stawka większa niż życie i Czterdziestolatek*. Duże znaczenie mają przetłumaczone przez nią dzieła Ryszarda Kapuścińskiego: *Podróże z Herodotem*

(przekład ten znalazł się w ścisłej czołówce kandydatów do Ogólnochińskiej Nagrody Literackiej im. Lu Xuna), *Cesarz* oraz *Imperium*, jej dziełem jest także pierwsze bezpośrednie tłumaczenie z polskiego na chiński *Zniewolonego umysłu* Czesława Miłosza. Oprócz tego przetłumaczyła m.in. *Rzeź Woli*, *Wiersze wybrane* Adama Zagajewskiego i *Autobiografię* Andrzeja Wajdy. Spod jej pióra wyszły również przekłady 60 polskich książek dla dzieci i młodzieży. Za swoje dokonania w 2010 roku otrzymała odznakę honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, nadaną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, którą osobiście wręczył jej podczas wizyty w Pekinie minister Bogdan Zdrojewski. W roku 2017 otrzymała Srebrny Medal Uniwersytetu Gdańskiego Bene Merit Et Merenti, a w roku 2021 Złoty Medal Uniwersytetu Gdańskiego. W roku 2019 wydała swoją książkę *Z notatnika tłumacza literatury polskiej i chińskiej*.

